

SİNOPLU SAFÂYÎ VE VASÂYÂ-YI ŞEYH VEFÂ ADLI MANZÛMESİ

Doç. Dr. Musa YILDIZ*

Bu çalışmada, Sinoplu Safâyî'nin *Vasâyâ-yı Şeyh Vefâ* adlı Osmanlı Türkçesiyle yazdığı ve az da olsa Arapça beyitlerin yer aldığı manzûmesinin tanıtımı yapılacaktır. Bahse konu eser, Sühreverdiyye tarikatının bir kolu olan Zeynüddîn Hâfi (1356-1435)'nin kurmuş olduğu Zeyniyye tarikatının silsilesini, esaslarını, Şeyh Vefâ'nın vasıflarını ve bazı tasavvufî konulardaki görüşlerini içermektedir.

Ancak manzûmeye geçmeden önce, bu vesileyle bir hususu da vurgulamak yerinde olacaktır. Süleymaniye Kütüphanesi başta olmak üzere, ülkemizin kütüphanelerinde ve şahsî koleksiyonlarda çok sayıda yazma eser, araştırmacıların ilgisini beklemektedir. Bu kütüphanelerde dil, edebiyat, tarih, felsefe, matematik, astronomi ve bu risâlede olduğu gibi tasavvuf alanında çok sayıda yazma eser olduğu malumdur. Bunlardan bazıları da Arapça ve Farsça yazılmıştır. Osmanlıca eserlerle uğraşanlar yetersiz olmakla birlikte Arapça ve Farsça eserlerle uğraşanlara göre daha fazladır. Ancak ülkemiz kütüphanelerinde bulunan Arapça ve Farsça eserlere gereken ilgi gösterilmemektedir. Bunların en önemli sebeplerinden birisi, klâsik Arapça ve Farsçayı bilenlerin az olmasıdır. İkincisi de bu eserler üzerinde çalışmaya teşvik edici bir motivasyonun olmamasıdır. Böyle olunca da milletimizin hafızası denilebilecek bu eserler, kütüphanelerimizin tozlu raflarında kaybolmaya yüz tutmaktadır.

Kültür mirasımız olan bu değerli eserlerin disiplinler arası çalışmalarla süratli bir şekilde bugünkü dilimize aktarılması ve matbu hâle getirilmesi gerekmektedir. Bu açıdan Arapça ve Farsça bilen değerli ilim adamlarımızın kendi alanlarında yapacakları çalışmalar yanında, farklı alanlarda uzmanlaşmış ilim adamlarıyla ortak çalışmalar yapmaları yararlı olacaktır. Zira tarihin bütün yükselişlerinin temelinde, önce kendini tanıma ve dolayısıyla hatalı yanların tespiti, sonra revaçta olan medeniyetin tahlil edilmesinin yattığı ortadadır. Geçmiş bir kenara bırakarak hiçbir ilerlemeyi meydana getiremeyiz. Bu nedenle yükselişin ilk basamağını, kendini ve tarihini tanıma oluşturur. Kendini ön yargılardan kurtararak değerlendirmeyen milletlerin hatalardan kurtulamaması kaçınılmazdır.

Bu düşüncelerden hareketle Sinoplu Safâyî'nin *Vasâyâ-yı Şeyh Vefâ* adlı manzumesi tarafımızdan çalışma konusu yapılmıştır. Şeyh Vefâ'nın tekkesine gelen ve onun sohbetlerine katılan âlimler ve şâirlere bir göz atacak olursak şunları görürüz:

Molla Hüsrev (öl.885/1480), Karamanlı Mehmet Paşa (öl.886/1481), Sinan Paşa (öl.891/1486), Molla Lütfî (öl.900/1495), Veliyyüddînoğlu Ahmed Paşa (öl. 902/1497), Seyyid Emir Buhârî (öl.922/1516), Kâtib (öl.XVI.yüzyıl), Şeyhülislâm Zenbilli Ali Efendi (öl.932/1526), Rumelili Şem'î (öl.936/1529-30), Sinoplu Safâyî (öl. 940/1534), Mehmed Muhyiddîn Vefâyî (öl.940/1534), Edirneli Sabâyî (XVI.yüzyıl), Şeyh Muslihüddîn Efendi (öl.940-950/1533-1543 arası), Balıkesirli Zâtî (öl.953/1546), Ali Şah Efendi (öl..960/1552), Hattat Kasım (öl.970/1562-3?) ve Hattat Abdülmuttalib b. Seyyid Murtazâ (öl.?)¹.

Görüldüğü üzere, kültür tarihimizde önemli yerleri olan bu şahıslardan birisi de *Vasâyâ-yı Şeyh Vefâ* adlı manzûmenin müellifi Sinoplu Safâyî'dir. Safâyî, Sinop'ta doğdu².

* Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi Öğretim Üyesi (ymusa@gazi.edu.tr).

¹ Avni Erdemir, "Muslihu'd-din Mustafa İbn Vefâ, Hayatı, Eserleri, Tesirleri ve Manzum Eserlerinin Tenkidli Metni", Doktor Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1999, s.118-172; Reşat Öngören, *Tarihte Bir Aydın Tarikatı Zeyniler*, İstanbul: İnsan Yayınları, 2003, s.143-144.

² Sehi Bey, *Tezkire* (Haz. Mustafa İsen), Ankara: Akçağ Yayınları, 1980, s.139; Latîfi, *Tezkiretü's-Şu'arâ ve Tabsiratü'n-Nuzamâ* (Haz. Rıdvan Canım), Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 2000, s.355; Aysun Erduran, "Kınalızade Hasan Çelebi Tezkiretü's-Şu'arâ", Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1999, II, 588-589; Gelibolulu Mustafa Âli, *Kühü'l-Ahbâr* (Haz. Mustafa İsen), Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 1994, s.298; Esrar Dede, *Tezkire-i Su'arâ-yı Mevleviyye* (Haz.

Doğum tarihi tam olarak bilinmemekle beraber, yaklaşık olarak 1424 yılında doğduğu tahmin edilmektedir³. Gençliğinde Candaroğullarının Sinop Tersanesinde çalıştı. Denizcilik, harita ve gemi yapımı dallarında kendini yetiştirdi. Her ilimde yetenekli, hazır cevap, gemicilik ilminde usta, özellikle gemicilerin kullandığı harita ilmini iyi bilirdi. Zamanında büyük gemi reislerinin şeyhiydi⁴. Osmanlı hizmetine girerek Gelibolu Tersanesinde görev aldı. Daha sonra Kemal Reis'in maiyetinde bulundu. Kaptan-ı Derya İskender Paşa'ya intisap etti⁵. Yavuz Selim zamanında merkez tersanesinin İstanbul'a taşınması üzerine İstanbul'a geldi. İskender Paşa'nın yaptırdığı Galata Âsitânesine Yunus Efendi'den sonra şeyh olan Sultan Dîvânî'ye⁶ intisap etti. Şeyhinin 1529 yılında vefatı üzerine şeyhlik makamına geçti⁷. Tekkesi sanat erbabının ve gemicilerin uğrak yeri idi⁸.

Mecmû'a-i Tekâyâ'da⁹ da Galata Mevlevihânesi şeyhleri sıralanırken Sultan Divânî'den sonra Safâyî'nin ismi geçmektedir.

Şeyhliği beş yıl süren Safâyî, 1534 yılında yüz on yaşında iken vefât etmiş¹⁰ ve cenazesi Galata yakasında tersane yakınındaki kendi evine defnedilmiştir¹¹.

*Künhü'l-Ahbâr*¹²'da ve Latîfî'nin *Tezkire*'sinde¹³ II. Bayezid'e takdim edilmiş dîvânî olduğu, sade ve zevk veren gazelleri bulunduğu söylemektedirler. Ayrıca Sehî *Tezkire*'sinde, Kemal Reis'in deniz savaşlarını anlatan on bin beyitlik bir mesnevisi olduğu kayıtlıdır¹⁴. Bugün için *Vasâyâ-yı Şeyh Vefâ* dışında elde olan bir diğer eseri de *Fetihnâme-i İnebahtı ve Moton* isimli gazâvatnâmesidir¹⁵.

Kaynaklarda Safâyî'nin Şeyh Vefâ ile görüştüğüne dâir her hangi bir bilgiye rastlanmamaktadır. Ancak, Süleymaniye Kütüphanesi, Ayasofya Yazmaları arasında bulunan 2154 numarada Sinoplu Safâyî adına kayıtlı olan *Vasâyâ-yı Şeyh Vefâ*¹⁶ isimli, Türkiye kütüphanelerinde şimdilik tek nüshası bulunan 64 varaklık eserde bunun izleri görülmektedir.

Bu nüshanın zahriyyesinde "Terceme-i Vasâyâ-yı Merhûm Şeyh Vefâ Nevvera'llahu merkadehu ki Safâyî-i Sinobî terceme idüp nazm itmişdür." ibaresi yer almaktadır. Eserin Sinoplu Safâyî'ye ait olduğundan ilk söz eden Feridun Nafiz Uzluk'tur¹⁷. Uzluk, Vefâ'nın soy kütüğünü verirken *Vasâyâ-yı Şeyh Vefâ*'dan istifade etmekte ve bu eserin künyesini verirken Sinoplu Safâyî adına kaydetmektedir.

İlhan Genç), Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 2000, s.288.

³ Yüz on yaşında öldüğü ve ölüm yılı 1534 tarihi dikkate alındığında, tahminî olarak 1424 yılı ortaya çıkmaktadır.

⁴ Sehî Bey, *a.g.e.*, s.139.

⁵ Filiz Kılıç, "Meşâ'irü's-Şu'arâ: Âşık Çelebi Tezkiresi", Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1994, II, 716.

⁶ İskender Pala, "Safâyî Çelebi", *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, Dergâh Yayınları, İstanbul 1990, VII, 411; İsmail Ünver, "Galata Mevlevihânesi Şeyhleri", *Osmanlı Araştırmaları*, İstanbul 1994, XIV, 195-219.

⁷ Esrar Dede, *a.g.e.*, s.288.

⁸ Sehî Bey, *a.g.e.*, s.139; Aysun Eydoğan, *a.g.e.*, II, 588-589.

⁹ Bandırmalı-zâde es-Seyyid Ahmed Münib Üsküdarî, *Mecmû'a-i Tekâyâ*, İstanbul 1307/1889-1890, s.43.

¹⁰ Esrar Dede, *a.g.e.*, s.288.

¹¹ Sehî Bey, *a.g.e.*, s.139.

¹² Gelibolulu Mustafa Âlî, *a.g.e.*, s.145.

¹³ Latîfî, *a.g.e.*, s.355.

¹⁴ Sehî Bey, *a.g.e.*, s.139.

¹⁵ İskender Pala, "a.g.md.", VII, 411. Mesnevî tarzında ve *fâilâtün/fâiltün/fâilün* vezniyle yazdığı bir eserdir. Çeşitli vezinlerde gazel ve kasideleri de ihtiva eder. Eserin telif tarihi kesin olarak belli değildir. 1500'den hemen sonra yazıldığı tahmin edilmektedir. Müellif harbe bizzat katıldığı için bu eserinde müşahedelerini yazmıştır. Eser edebî kıymetinden ziyade, tarih ve dil tarihi bakımından önemlidir. Bilinen tek nüshası Topkapı Sarayı, Revak böl., nu:1271'dir. Bkz. İskender Pala, "Fetihnâme-i İnebahtı", *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, Dergâh Yayınları, İstanbul 1990, IV, 210.

¹⁶ Sinoplu Safâyî, *Manzûme-i Vasâyâ-yı Şeyh Vefâ*, Süleymaniye Ktp., Ayasofya Yazmaları, nu. 2154, vr.1b-64a.

¹⁷ Feridun Nafiz Uzluk, *Fatih Devrinde Karaman Eyaleti Vakıfları Fihristi*, Ankara: Vakıflar Umum Müdürlüğü Neşriyatı, 1958, s.74.

Safâyî, bu eserine bir münâcâtla başlamaktadır (1b-3a). Münâcât kısmı şu şekildedir:

Mefâ 'ilün Mefâ 'ilün Fe 'ülün

Sığındık sana yâ ze'l-menni ve'l-cûd
Çü sensin Râzık ü Kassâm ü Mahmûd

Ve yâ ze't-tavli yâ ze'l-fazli ve'l-'arş
Ve yâ ze'l-havli yâ ze'l-'izzi ve'l-ferş

Hakikat yok ilâh illâ ki sensin
Ganîsin Müşfik ü Mu'tî vü Muhsin

Akar cûdun cihâna nitekim cû
Hizânından kim olımaz zerre denlü

Kıdem vasfıyla evvelsin muhakkak
Adem câiz değil âhirsin el-hak

Senin vasfın ihâta kim eder tâm
Dinen temsîl edeb derk itmez ifhâm

Sen itdün hilkatı insân-ı ahsen
Melâyik oldu sâcid külli rûşen

Kılub hoş 'âkil ü tertîb-i kâmil
Latîf-i hikmetin düzdi mefâsıl

Virüp tâ mehd-i lütfunda hisâlin
Otuz ay eyledin haml ü fisâlin

Ana hem 'ilim ü 'akl oldu çü hâsıl
Pes andan zulmet-i cehl oldu zâil

Anın üstüne icrâ etdin öget
Ne şey ana kazâ etmiş sebkat

Hakikat ihtiyâru'llahın oldu
Değil insânın ol rûşen bilindi

Sebebdir nef' ü darra andan meşîyyet
'Atâ hem men' anındır öyle hikmet

Olur kurbiyle es'ad-ı evliyâsı
Olur ünsiyle eşref-i enbiyâsı

'Azîz itdi kamusun hizmetinde
Mükerrem eyledi hep hazretinde

Bırakdı dillerine dürlü hikmet

Münâcâtıyla verdi dürlü lezzet

Hitâbâtıyla oldular münezzeh
Kitâbının semâ'ıyla müreffeh

Ederler cümle eşyâda hüveydâ
Cemâlin sırlarıyla hoş temâşâ

Heman dem tarfetü'l-'ayn içre ey cân
Ederler 'âlem-i lâhûtî seyrân

Biri insân-ı kâmil oldu mutlak
Anın hep ittibâ'ından muhakkak

Buyurdun 'izzetünden ana levlâk
Yaradılmazdı hergiz bu nüh eflâk

Anı sen eyledin yâ Rab mümecced
Habîbindir anın ismi Muhammed

Yaratdın bizi 'ayn-ı 'izzetinden
Bize hoş mürsel itdün şefkatinden

Selâm olsun ana âline her gâh
Bize mürseldir ol elhamdülillah

Bu münacât (1b-3a) bölümünden sonra, sırasıyla “Fî Na'ti Seyyidi'r-Rusul ve Mürşidi's-Sübül” (3a-6b) başlığı altında, Hz. Muhammed (s.a.v.)'in vasıfları ile mucizelerinden bahsemektedir. “Fî Medh-i Sultân İbni Sultân Sultân Bâyezîd Hân” (6b-7b) ve “el-Kasîdetü'l-Mu'aşşere” (8a-10b) başlıkları altında Sultan II. Bâyezîd (1481-1512)'i övmektedir.

Safâyi'nin bu eserinde yer alan on bendlik “el-Kasîdetü'l-Mu'aşşere”sinin konumuzla ilgisi olmamasına rağmen, tarihî önemine binaen ilk bendini burada zikretmek yerinde olacaktır. Muaşşer nazım şekli, şairlerin sıkça kullandığı nazım şekillerinden değildir. Şairin II. Bâyezîd'e sunduğu *Dîvân*'ının kayıp olması bu şiirin önemini artırmaktadır. “el-Kasîdetü'l-Mu'aşşere”nin ilk bendi şu şekildedir¹⁸:

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

Ey hilâl-ebrû kamer-tal'at eyâ zât-ı sa'îd
Görinür râ kaşunun şekli bi-'aynih dâl-i 'îd
Şems-i ruhsârunla rûşen rûy-ı subh olur sepîd
İsmünün hâsıyyetinden zîde kadruhdür bedîd
Hem nazîrûn halk olunmadı vücûdundur ferîd
Lutf u hulkun 'âlemi ser-tâ-ser itmîşdür 'abîd
Nekbet-i 'âlem ola zât-ı şerîfünden ba'îd
Zevk-i 'aşşın hem müdâm olsun şehâ ömrün ferîd

¹⁸ Kasîdenin tamamı için bkz. Avni Erdemir, “Sinoplu Safâyi (öl.940/1534) ve Bir Eseri: Terceme-i Vasâyâ-yı Şeyh Vefâ”, *Selçuk Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S.9, Konya 2001, s.225-229.

Hem melâyik manzar-ı Hakk olmağın ‘arş-ı Mecîd
Aşdılar tığunu ‘arş üstünde Sultân Bâyezîd

Safâyî, Sultan II. Bâyezîd’i övdüğü bu mu‘aşşerinden sonra, “Fî-Evsâfi Şeyh Vefâ” isimli bölümde (10b-11a) Vefâ’dan şeyhim (11b) diye söz etmekte ve onun müdekkikliğini, muhakkikliğini, hoş kişiliğini, herkesçe kabul gören tam bir mürşid-i kâmil olduğunu şu şekilde dile getirmektedir:

Mefâ ‘ilün Mefâ ‘ilün Fe ‘ülün

Sana bir hoş kelâmum var muhakkak
İşitdüm okudum şeyhümden el-hak

Ki ismi Mustafâ bin Hâcî Yahyâ
Vefâ dirler ana meşhûr ammâ

Bilinmiş Şâm u Rûm u Hind ü Çinde
Eğerçi câ-yı Kostantîn içinde

Müdekkikdür muhakkikdür muhakkak
Mükemmil mürşid-i kâmindür elyak

Ki hoş ‘ârif durur ol merd-i makbûl
Benüm cismümde rûhum bigidür ol¹⁹

Bu bölümün ikinci kıtasında geçen “Ki ismi Mustafâ bin Hâcî Yahyâ” ifadesinden Şeyh Vefâ’nın babasının adının Yahyâ olduğu anlaşılmaktadır. Başka hiç bir kaynakta şeyhin babasının isminin Yahya olarak gösterilmediği göz önünde bulundurulduğunda, Safâyî’nin bu görüşüne ihtiyatla yaklaşmak gerekir. Nitekim Abdülkadir Erdoğan bu konuda, “Safâyî’nin, Vefâ’nın babasını Yahyâ olarak göstermesi, asıl babası olan Ahmed’i ihmal edip de, dedesi olan Yahyâ’yı yâd eylesinden ileri gelme bir zuhûldür.”²⁰ demektedir. Yukarıda verilen bilgilere göre, Erdoğan’ın bu tespiti doğrudur. Şeyh Vefâ’nın babasının adı Şemseddîn Ahmed, dedesinin adı ise Hacı Yahyâ es-Sadrî’dir.

Safâyî, “Fî Evsâfi Şeyh Vefâ” isimli bu beş beyitlik bölümden sonra, “Sıfat” başlığı altında (11a-12a) Vefâ’nın vasıflarını saymaya ve onu övmeye şu şekilde devam eder:

Fâ ‘ilâtün Fâ ‘ilâtün Fâ ‘ilün

Mazhar-ı rûh-ı Muhammed kutb-ı devrândur **Vefâ**
Hem serîr-i ma‘rifet üzre Süleymândur **Vefâ**

Sana ey sâlik virür ‘ayn-ı hakîkatden haber
Çün hakîkat vâkîf-ı esrâr-ı Rahmândur **Vefâ**

¹⁹ Abdülkadir Erdoğan, *Fatih Mehmed Devrinde İstanbul’da Bir Türk Mütefekkiri Şeyh Vefâ, Hayatı ve Eserleri*, İstanbul 1941, s.9’da bu şiirin Vefâ’ya ait olan Ayasofya 1853 numaralı *Sâz-ı İrfân* isimli eserde yer aldığı söylüyorsa da bu bilgi yanlıştır. Bu şiir Sinoplu Safâyî’ye ait olup, Safâyî’nin yukarıda adı zikredilen *Manzûme-i Vasâyâ-yı Şeyh Vefâ* isimli eserinde yer almaktadır. Bkz. Avni Erdemir, *a.g.e.*, s.22.

²⁰ Abdülkadir Erdoğan, *a.g.e.*, s.10. Reşat Öngören de “Burada kafiye zaruretinden dolayı babası yerinde zikredilmiş olmalıdır.” görüşündedir. Bkz. Reşat Öngören, *a.g.e.*, s.131.

Sıdk ile Sıddîk-ı Vâhid Ahmed ü hulk u ‘ufüvvetde ‘Ömer²¹
Hem ‘Alî-sîret hayâ bâbında ‘Osmândur **Vefâ**

Bu şerî‘atda tarîkatda mücâhid oluben
Hem hakîkâtda müşâhiddür ne sultândur **Vefâ**

Kes ‘inâdı itme ey münkir ki hâsu’l-hâsdur
Kavl ü fi’linden bu rûşendür ki bürhândur **Vefâ**

Gel tarîk-i Hakka ko şekki yakîn ehlinden ol
Bu yakîndür ‘âmil-i ahkâm-ı Kur’ândur **Vefâ**

Mevc-i ‘aşkı dürrile kulluklarımız ile pür
Ey Hudâya ‘aşkunun şevkiyle ‘ummândur **Vefâ**

Başumuzdan zerrece yâ Rabbî zâyil olmasun
Üstümüzde sâye-i eltâf-ı Sübhândur **Vefâ**

Ey Safâyî rûz u şeb Hakdan dile dür itmesün
Sohbet-i dîdârını derdüne dermândur **Vefâ**

Çün didüm ben bu sözi öninde bir yâr okudı
Lutfile halka gelüp dinle ne dir cândur **Vefâ**

Hâl budur söziyle sözi dür ki dir insâf idüp
Bende-i efkende-i muhtâc-ı ğufrândur **Vefâ**

Safâyî şeyhinin vasıflarını “Sıfat” başlığı altında bu şekilde sıraladıktan sonra, feth-i karîb, feth-i mübîn, feth-i mutlak, İslâm, şehâdet, edep ve takva gibi tasavufî konuları özlü bir şekilde manzûm olarak işler (12a-17a). Muhtemelen burada Safâyî’nin işlediği konular, şeyhi Vefâ’nın sohbetlerinde derlediklerinin manzûm hâle getirilmiş şeklidir.

Daha sonra Safâyî “Silsile-i Meşâyih” başlığı altında (17b-18b) kendisinin de mensubu bulunduğu Zeyniyye tarikatının silsilesini Şeyh Vefâ’ya kadar manzûm olarak şu şekilde verir²²:

Mefâ ‘ilün Mefâ ‘ilün Fe ‘ülün

Yine iy nüktedân iy merd-i dâniş
Kalın eltâf ile hoş hoş nevâziş

Bize bildür revân iy merd-i ekmel
Kime itdi husûn telkîn-i evvel

²¹ Bu mısra’ın vezninde bir *fâ ‘ilâtün* fazlalık vardır.

²² Şeyh Vefâ’nın müellif hattı olan silsileden istinsâh edilmiş bir nüsha Marmara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi kütüphanesinde bulunmaktadır. Bkz. *Haksess*, nu. 355, vr.16b. Ayrıca Zeyniyye Tarikatının silsilesi için şu eserlere de bakılabilir: Lâmiî Mahmûd Çelebi, *Nefehâtü’l-Üns Tercümesi* (Haz. Süleyman Uludağ-Mustafa Kara), İstanbul: Uludağ Yayınları, 1995, s.673, 685-686; Taşkoprîzâde, *eş-Şekâiku’n-Nu’mâniyye* (nşr. Ahmet Subhi Furat), İstanbul 1985, s.68; Harîrîzâde, *Tibyânü’l-Vesâil*, Süleymaniye Ktp. Fatih, nu: 431, II, 102a, 107a-b; Hüseyin Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ* (haz. Mehmet Akkuş-Ali Yılmaz), İstanbul: Kitabevi, 2006, I, 321-334.

Beyân it aslını irgür ‘ayâne
Nice irüşdi geldi bu zamâne

Meşâyhda turuk çok gerçi sâfi
Bize bildür tarîk-i **Zeyni Hâfi**

İşit şâhum **Hasan** ol merd-i dindâr
Habîb’e eyledi telkîn iy yâr

Pes ol **Dâvûd**’a ol **Ma’rûf**’a itdi
Serî andan andan **Cüneyd** işitdi

Pes ol **Mümşâd**’a değdi **Dînever**’de
Pes **Ahmed** ana tâbi’ bu hünerde

Muhammed ‘**Amûye** andandur âhır
Vecîhüddîn andan oldı zâhir

Pes andan **Bü’n-Necîb**’e sonra geldi
Şihâbüddîn ‘**Ömer Sühreverdi**

Pes andan aldı **Nûruddîn** anı
Pes andan şeyh **Mahmûd Isfahânî**

Pes andandur **Hasan Şemsîr** ey yâr
Pes andan şeyh **Yûsuf** aldı tekrâr

Pes andan ‘**Abdurrahmân Şibirris**
Pes andan **Zeyn-i Hâfi** ehl-i tenfîs

Gelüp ‘**Abdüllatîf-i Şeyh-i Kudsi**
Vefâ andan şeh-i insî vü ünsî

İrüşdüm ben fakîr âhir **Vefâ**’ya
Bi-hamdi’llâhi sallû Mustafâ’ya

Bana bir dem kulak tutarsun ey yâr
Kılam bir tavr-ı âhırdan haber-dâr

Gerekdür bilsen artar fahrın âhır
Kime kim irdi dirüm sana bir bir

Uludur bu tarîki sayma âsân
Kimün yoğ ise şeyhi şeyhi şeytân

Kerâmet bu yeter ey merd-i makbûl
Ki şeyhün ismin ânarsan kaçır ol

Vefâ ‘**Abdüllatîf**’e irdi ey cân
Ki **Zeynüddîn** mürîd-i ‘Abdurrahmân

O **Yûsuf**'dan **Hasan Mahmûd** girdi
Ki **Nûruddîn Şihâbüddîn**'e irdi

Îrüşdi **Bü'n-Necîb**'e cânıydı
O **Abdülkâdir**'e **Geylânî**'yidi

Pes anlar **Ahmed-i Debbâs**'a irdi
Ana hem **Şenbekî** telkîn virdi

Ebû Bekr ana ol **İbn-i Hevârâ**
Ne gülşendür teferrüc eyle bâzâ

Emîr-i mü'minînün itdi tahkîk
Ana telkîn-i hoş bu **Bekr-i siddîk**

Tevâtür buldı beyne'n-nâs ta'yîn
Nebî itdi hakikat ana telkîn

Bu denlü Pes dür ey yâr-ı hakîkî
Eğerçi şeyhûmün çokdur tarîki

Eğer söylense vâfir hoş haberdür
Bu denlü söz yeter çün muhtasardur

Şeyh Vefâ'nın tarikat silsilesiyle ilgili bu manzûmeden iki silsile ortaya çıkmaktadır. Bunlardan birincisi, Hz. Ali tarihiyle Hasan-ı Basrî, Habîb Acemî, Dâvûd Tâî, Serî Sekatî, Mümşâd Dîneverî, Ahmed Dîneverî, Muhammed 'Amûye, Vecîhüddîn Kâdî, Ebû Necîb Sühreverdî, Şihâbüddîn Ömer Sühreverdî, Nuruddîn Natanzî, Mahmûd Isfahânî, Hasan Şemşîrî, Yûsuf Acemî, Abdurrahmân Şibrîsî/Şîrsî, Zeynüddîn Hâfî, Abdüllatîf Kudsi/Makdisî ve Şeyh Vefâ'ya ulaşmaktadır.

İkincisi ise, Hz. Ebû Bekir tarihiyle Ebû Bekir b. Hevârâ, Şeyh Şenbekî, Ahmed Debbâs, Abdülkâdir Geylânî, Ebû Necîb Sühreverdî, Şihâbüddîn Ömer Sühreverdî, Nuruddîn Natanzî, Mahmûd Isfahânî, Abdurrahmân Şibrîsî/Şîrsî, Zeynüddîn Hâfî, Abdüllatîf Kudsi/Makdisî ve Şeyh Vefâ'ya varmaktadır.

Safâyî *Vasâyâ-yı Şeyh Vefâ* adlı manzûmesinde "Silsile-i Meşâyih" başlığını taşıyan bu bölümden sonra, şu başlıklar altında tasavvufî konuları işler:

1. es-Sânî (19a-20a),
2. Salât, Şeriatta, Tarikatta, Hakikatta (20a-20b),
3. es-Sâlis (20b-21a),
4. Zekât, Şeriatta, Tarikatta, Hakikatta (21a-21b),
5. er-Râbi' (21b)
6. Savm, Şeriatta, Tarikatta, Hakikatta (21b-22b),
7. el-Hâmis (22b-24b),
8. Şerh-i İslâm be-Tavrı Âhar, Binâsı Beş Üzeredir (24b-25b),
9. Evveli (25b-26a),
10. İkincisi (26a-26b),
11. Üçüncüsü (26b-27b),
12. Dördüncüsü (27b-28a),
13. Beşincisi (28a-29a),

14. Temsîlât (29a-30a),
15. Beyân-ı Şâh-ı Suffe-i İslâm (30a-31b),
16. Kasîde fi İslâm (31b-33a),
17. Tevhîd-i Ef'âl-i Evvel (33a-33b),
18. Tevhîd-i Ef'âl-i Sâni (33b),
19. Tevhîd-i Sıfât-ı Evvel (33b-34a),
20. Sıfât-ı Seb'a 'İnde Şeyh Muhammed A'râbi (34a-34b),
21. Sıfât-ı Seb'a 'İnde Şeyh Vefâ er-Rûmî (34b),
22. Tevhîd-i Sıfât-ı Sâni (34b-35a),
23. Tevhîd-i Zât-ı Evvel (35a-35b),
24. Fark-ı Evvel (35b),
25. Fark-ı Sâni (36a),
26. Fark-ı Sâlis (36a),
27. Fark-ı Râbi' (36a-36b),
28. Fark-ı Hâmis (36b),
29. Tevhîd-i Zât-ı Sâni (36b-37a),
30. İmân Beş Nesneye Gerek, Allah'a (37a-37b),
31. Melâikeye (37b),
32. Kütübe (37b),
33. Rusule (37b-38a),
34. Kıyâmet-i Kübrâya (38a),
35. Suğrâya (38a-38b),
36. Vustâya (38b),
37. Kızıl Elem (38b-41b),
38. Ak Elem (41b-45a),
39. Yeşil Elem (45a-47a),
40. Kara Elem (47a-50a),
41. İmân bi'l-Kader (50a-50b),
42. İ'tikâd-ı be-Tarîk-i Evrâd (50b-52b),
43. el-Kasîde fi'l-İmân (52b-53b),
44. Kısım-ı Evvel (53b-54a),
45. Kısım-ı Sâni (54a),
46. Kısım-ı Sâlis (54a-54b),
47. el-Kasîde fi'l-İhsân (54b-55a),
48. İkân-ı Miftâh-ı Hakkâniyetden Dördüncü Dendânadır. Üç Haz Var. Biri 'İlme'l-Yakîn, Biri 'Ayne'l-Yakîn, Biri Hakka'l-Yakîndir (55a-56a),
49. Evvel 'İlme'l-Yakîndir. Mahzûz Olanlar Cinsân'dır (56a-56b),
50. Sâni Hakka'l-Yakîndir. Mahzûz Olanlar Nev'ân'dır (56b-57a),
51. Sâlis Hakka'l-Yakîndir. Mahzûz Olanlar Sıfân'dır (57a-57b),
52. Fi'l-İkân (58a-58b),
53. Tertîb-i Kemâlât (58b-59a),
54. Kemâlât-ı 'Ameliyye (59a),
55. Kemâlât Nazariyye (60a),
56. et-Terğîbât fi't-Ta'allüm (61a-63b),
57. Şiir (63b-64a).

Manzûmenin son bölümü olan “Şiir” başlığı altında (63b-64a) gazel nazım şekliyle şu beyitler yer alır:

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

‘Ârif-i Rab ola varlıktan nişânı anlayan
Kendinün cismindeki bu sırr-ı cânı anlayan

Kullü şey’in hâlikün lâ-reybe illâ vecheh
Kendüyi fânî bulur bî-şübhe anı anlayan

Her neye baksa heman Hakk’ı görür hakka’l-yakîn
Âlemi ‘ayne’l-yakîn içinde fânî anlayan

Sırrı sırrıke sırrına seyrân eder bulur vukûf
Bu beyânın tâ bedî’inden ma‘ânî anlayan

Yerde gökte bildiğüm mevcûd andan gayrı yok
Kim kelâmından anın seb‘u’l-mesânî anlayan

Ahmed’ün Hakk nûrudur hakkâ ki Ahmed nûr-ı Hak
Bile nûrı sûre-yi Nûr’u ‘ıyânî anlayan

Sen Safâyî sırrını iş bu rumûzun anla kim
Anladı nûrun alâ-nûru bu şânı anlayan

Sonuç olarak; Sinoplu Safayî’nin nazm ettiği *Vasâyâ-yı Şeyh Vefâ* adlı manzûme Sühreverdiyye tarikatının bir kolu olan Zeynüddîn Hâfi’nin kurmuş olduğu Zeyniyye tarikatının silsilesi, esasları, Şeyh Vefâ’nın vasıfları ve bazı tasavvufî konulardaki görüşleri hakkında değerli bilgiler içermektedir. Kanaatimize göre bu eser, Zeynüddîn Hâfi’nin tarikatın temel esaslarını belirlemek amacıyla kaleme aldığı *el-Vasâyâ’l-Kudsiyye*²³ adlı eserinden etkilenmek suretiyle Safâyî tarafından yazılmıştır. Muhtemelen Safâyî şeyhinin sohbetinde dinlediklerini nazm ederek bu eseri meydana getirmiştir. Tespit edebildiğimiz kadarıyla ülkemiz kütüphanelerinden sadece Süleymaniye Kütüphanesinde tek nüshası bulunan bu kıymetli eserin, müstakil bir çalışma konusu yapılarak, matbu hâle getirilmesi gerekmektedir.

²³ Eserin nüshaları ve Türkçe çevirileri için bkz. Reşat Öngören, *a.g.e.*, s. 20-21.